

MERİÇ HARMANCI**

Alfabe Öğretiminde Değerler Eğitimi: Kaygusuz Abdal'ın Elifnâme Örneği*

Alphabet Teaching Values of Education: Kaygusuz
Abdal's Example of Elifnâme

Ö Z E T

Kaygusuz Abdal, eserlerinde bir taraftan tasavvuf öğretisine, tasavvufun değer ve ilkelerine yer verirken bir taraftan da insanın manevi eğitimine katkıda bulunacak değerler silsilesini aktarmayı amaçlar. Kaygusuz Abdal'ın tasavvuf düşüncesinde önemli bir yer tutan harf telakkilerini, ilahi hakikat birliği nazariyesi ekseninde ele aldığı "Der-Beyân-ı Elifnâme-i Kaygusuz Sultan" başlıklı eseri de birçok değeri bünyesinde barındırır. Günümüzden yaklaşık altı asır önce değerler konusunun formel boyutlarının bugünkü düzeyde tartışılmadığı bir kültürün, din ve ahlâk öğretisi üzerinden inşa ettiği bir donanımla bu değerler dizgesini aktarır. Kaygusuz Sultan, Arap alfabesinin her bir harfini madde başı gibi düşünerek harflerin tasavvufi geleneğe dayalı karşılıkları üzerinde durur.

Bu çalışmada önce Kaygusuz'un harflere verdiği anlam aktarılmış, sonra o gün ortaya çıkan kurgunun çağdaş karşılığı tarafımızca yorumcu bir yaklaşımla ele alınmıştır. Metnin çağrışım ve göstergeler üzerinden okunmasıyla bugün daha belirgin biçimde evrensel bir değer dizgesini de içerdiği düşüncesinden hareketle harfler yorumlanmıştır. Bu bağlamda, bir tablo hazırlanarak Kaygusuz'un Elifnâme'sinde her bir harf için yazdıkları tablonun sağında, bu ifadelerin bugün bizim için ifade ettiği karşılığın yorumları tablonun solunda verilmiştir. Çalışmada ayrıca Latin harfli alfabe öğretimi sürecinde çocuklar için alfabenin her bir harfi ile bir evrensel değer öğretimi için öneriler sunulmuştur. Ayrıca, yüzlerce yıl işlevsel biçimde kullanılan sembol ve çağrışım ilişkisi üzerinden eğitim ve

ABSTRACT

Kaygusuz Abdal, in his works, aims at transferring to the Sufi doctrine of the Sufi doctrine, the values and principles of Sufism, on the one hand, and the series of values that will contribute to the spiritual education of man. Kaygusuz Abdal's mysticism holds an important place in case their thoughts, unity of divine truth in the theory that dealt axis aldığı "Der-Beyân-ı Elifnâme-i Kaygusuz Sultan" entitled also incorporates the work of many values. About six centuries ago the values of the subject are not discussed at the present level of a culture, religion and moral doctrine built on a hardware that transfers this string of values. Kaygusuz Sultan considers each letter of the Arabic alphabet as a matter of substance and emphasizes on the mystical tradition-based equivalents of letters.

In this study, the meaning given by Kaygusuz to the letters will be given first, and then the contemporary equivalent of the fiction that emerged on that day will be handled by our commentator approach. We think that the text contains a universal value string which is more pronounced today with its recall and its readings. In this context, a table will be prepared and the comments of the equivalent of the expressions expressed by us today will be given to the left of the table. The study will also present suggestions for teaching a universal value with each letter of the alphabet for children in the Latin alphabet teaching

* Makalenin Geliş Tarihi: 22.11.2018 / Kabul Tarihi: 03.12.2018.

** Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi, Rektörlük, Türk Dili, Halk Bilimi (mericharmanci@yahoo.com).

öğretim modelini kullanıyor olmamıza rağmen bugün bu alanın işlevselliğini göz ardı ediyor olmamız sorgulanmıştır.

process. In addition, although we are using the education and training model over the symbol and association relationship, which is used functionally for hundreds of years, it will be questioned that we are ignoring the functionality of this field today.

ANAHTAR KELİMELEER

Kaygusuz Abdal, Elifnâme, değerler, alfabe öğretimi

KEYWORDS

Kaygusuz Abdal, Elifnâme, values, alphabet teaching

Giriş

Sözü kalıcı kılma, kendinden sonrakine aktarma ihtiyacıyla birlikte önce varlık, kavram ve hareketleri karşılayan çeşitli şekil, simge ve resimler kullanan insanoğlu, kültür ve medeniyet dairesinde katettiği aşamalarla birlikte, seslere karşılık gelen çeşitli şekiller oluşturmuş ve zamanla bu şekiller daha belirli ve sistematik hale getirilerek harflere dönüşmüştür.

Sesleri görünür hale getirmek için kullanılan birer sembol olan harfler, kadim zamanlardan itibaren bilinçaltındaki duygu ve düşüncelerin dışavurumcu sembolleri olarak da kullanılmış, harflerin şekilleri, noktalı noktasız oluşları, alfabedeki sıraları, dil ve anlam özelliklerinden yararlanarak çeşitli yorumlar yapılmıştır. Bu yorumlarla birlikte “gizemci hareket ve felsefelerin yaygınlaşması, harflerle insan veya tabiat arasında çeşitli ilişkilerin kurulması ve bu suretle var olan görüntülerden, var olması muhtemel anlamların çıkarılması, dolayısıyla harflerin (veya rakamların) amaçları ötesinde adlandırılma çabaları yazının başlangıcıyla ortaya çıkması muhtemel olan bir uğraş biçimidir” (Tökel 2016: 25).

Harf simgeçiliğinin tarihini belirlemek güç olsa da araştırmacılar, rakam ve harflerle ilgili ilk gizemci hareketi Pisagor’a dayandırır. Kadim Yunan, Hint ve Mısır felsefelerinde izleri sürülen harf sembolizmi Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam inançlarında da çeşitli dönemlerde ve şekillerde kendini gösterir. Gizemci Kabala öğretisiyle birlikte harflere sayısal değerler yükleyen Yahudiler, kelimeleri veya harf dizgelerindeki sayıları toplayarak yorumlama işlemine *gematria* adını verir. Hıristiyan Kabalistlerde de görülen bu yorumlamaya Müslümanlar *hesâbü'l-cümel*

veya *ebced* adını verir.¹ İslam tasavvufunda, harf gizemciliğine dayanan bir akım olan ve Fazlullah Estarâbadî'nin (ö. 796/1394) kurucusu olduğu Hurûfîlik akımı önemli rol oynar. “*Harflerle uğraşan*” anlamına gelen Hurûfîlikte “Söz, Allah'ın Zat'ının ulu tecellisidir, aynı zamanda insanın yüzünde de görünür; sözcükler, Allah'ın sırlarının açığa çıktığı yazı, en mükemmel haliyle Kuran haline gelir” (Schimmel 2004: 429). *İlmü'l-hurûf* adı verilen harf ilminin İslâm dünyasında gelişmesinde ilkçağ filozoflarının önemli payı vardır. Câbir b. Hayyân'dan itibaren İslâm âlim ve filozofları harfler ve rakamları ulvî ve suflî âlem arasındaki esrarlı ilişkiyi gösteren şifreler olarak kabul etmiş, bunların sırları kelimelere, kelimelerin ise kâinata yaydığını düşünmüşlerdir (Bozhüyük 1998: XVIII/398). İbn Arabî, Arap alfabesindeki harflerin cansız ve statik araçlar olmadığını, birbiri ile organik ilişkiye sahip ve birbirine dönüşebilen canlı ve dinamik gerçeklikler olarak kabul edilmesi gerektiğini ifade etmiştir (Uluç 2006: 170).

Mutasavvıflar tarafından adeta birer şifre olarak kullanılan harfler, Türk edebiyatının her sahasında edebiyatın malzemesi olmuş (Çelebioğlu 1998: 599), devam eden süreçte Türk edebiyatında tasavvuf, divan ve halk edebiyatı sahalarında eser veren sanatçılar, harflerin gerçek veya simgesel ya da sayısal değerinden faydalanmış; harflere bağlı çeşitli söz oyunları yapmış ve muamma, lugaz, tarih düşürme gibi harflerin çeşitli şekillerde düzenlendiği eserler yazmıştır. Bunlardan biri de “elifnâme” adıyla bilinen eserlerdir.

Elifnâme

Elifnâme; mısra, beyit, dörtlük ya da bendin başında bulunan kelimelerin ilk harflerinin alfabetik sıralamaya uygun olarak, elif'ten ye'ye veya ye'den elif'e kadar sıralanmasıyla oluşan şiirler ya da yine harflerin

¹ Harf sembolizmi için daha geniş bilgi için bkz: Tökel, D.A. (2016). Divan Şiirinde Harf Simgeciliği, İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Yayınları; Schimmel, A. (2004). İslam'ın Mistik Boyutları, İstanbul: Kabalıcı Yayınevi; Schimmel, A. (1998). Sayıların Gizemi. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi; Usluer, F. (2009) Hurufilik. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi; Yakıt, İsmail (1992). Türk İslâm Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme, İstanbul: Ötüken, Yayınları.

alfabetik olarak sıralanıp onlarla ilgili çeşitli açıklamaların yapıldığı mensur harf lügatleridir.

Divan, âşık ve tasavvuf edebiyatının temsilcileri gazel, kaside, muhammes, müseddes, murabba, koşma, destan gibi çeşitli nazım şekillerini kullanarak elifnâmeler yazmıştır. Aruz vezniyle yazılan elifnâmelerde çoğunlukla aruzun fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün kalıbı, hece vezniyle yazılanlarda da 11'li hece ölçüsü tercih edilmiştir. (Öztoprak 2006: 136). Öztoprak, elifnâmeleri düz elifnâmeler, ters elifnâmeler, düz-ters elifnâmeler, kafiyeleri alfabetik sıralanan elifnâmeler ve eğitici ve eğlendirici elifnâmeler olarak beşe ayırır. Bunlar, mısra başındaki kelimelerin ilk harfleri elif'ten ye'ye alfabetik olarak sıralananlar düz elifnâme, ye'den elif'e doğru sıralananlar ters elifnâme, mısra veya beyit başları elif-ye-bâ-lâmelif olarak baştan sona ve sondan başa karışık sıralananlar düz-ters elifnâme, kafiyeleri alfabetik olarak dizilen ve mesnevi şeklinde yazılanlar kafiyeleri alfabetik sıralanan elifnâme ve yine mısra başları alfabetik olarak dizilen eğitim amaçlı olarak ve bir oyun şeklinde tertip edilenler eğitici ve eğlendirici elifnâmelere (Öztoprak 2009: 818-822).

İslami devir Türk edebiyatında ilk elifnâme, Âşık Paşa'nın (1272-1333) Garibnâme isimli eserinin bazı nüshalarının sonunda yer alan bir manzumedir. Her biri dört mısralık yedi benden oluşan otuz şiirin (cüz) yer aldığı eserde, alfabenin yirmi dokuz harfi elif'ten ye'ye kadar sıralanır. Kaf harfi ile iki ayrı şiir verildiği için şiir sayısı otuza çıkmıştır. Âşık Paşa, her bir şiiri "*Harfü'l-elif, Harfü'l-bâ, Harfü't-tâ, Harfü'l-lâm, Harfü'l-yâ*" şeklinde sıralamış ve başlıkta verilen harfin altında yer alan yirmi sekiz mısranın ilk harflerini de başlıkla aynı harfte olacak şekilde düzenlemiştir. Bu şiirlerin geneli aruz vezniyle yazılsa da hece ölçüsünün kullanıldığı şiirler bulunmaktadır (Demirel 1996: 204).

Türk edebiyatının devam eden dönemlerinde de elifnâme yazma geleneği sürmüştür. Çelebioğlu, Türk edebiyatında elifnâmenin yüze yakın örneği bulunduğunu, çeşitli konularda yazıldığını ve kelimelerin şair tarafından rastgele değil muhtevaya uygunluk gösterecek şekilde seçildiğini ifade eder (Çelebioğlu 1998: 605). Âşık Paşa, Nesîmî, Muhibbî, Fuzûlî, Hatâyî, Mihrî Hatun, Dukaginzâde Ahmed Bey, Esrâr Dede, Fahrî, Hâşimî, Misâlî, Sırrî, Feyzî Efendi, Ahmed Sûzî, Askerî, Bosnalı Tâlib, Fakîh, Feyzî, Gazâlî, Giritli Aşkî, Hatâyî, Kâimî, Nihânî, Vîrânî

(Öztoprak 2006: 137, Çetin 1992: 40, Taş 2008: 644) gibi önemli şairlerin elifnâme kaleme almış olmaları divan şiirinde elifnâmelere olan rağbetini göstermektedir. Halk şairleri içinde de Dertli, Ruhsatî, Noksânî, Âşık Şenlik, Reyhânî, Âşık Zülâlî, Seyrânî, Kul Himmet, Âşık Ömer, Kaygusuz Abdâl, Sefîl Ali, Zahmî, Âşık Kenzî, Nihânî, Tûrâbî, Ruhsatî, Kaygusuz Vizelî Alâaddin gibi pek çok şairin elifnâme yazdığı bilinmektedir (Celep 2013: 7; Çetin 1992: 40; Özkan 2012: 187).

Türk tasavvuf edebiyatının yapı taşlarından biri olan ve döneminin en çok eser veren şair ve nasîrlerinden² biri olarak kabul edilen Kaygusuz Abdal (1341-1444)³ "*Der-Beyân-ı Elifnâme-i Kaygusuz Sultân*" başlığını taşıyan bir elifnâme yazmıştır.

Kaygusuz Abdâl'in Elifnâme'si

Kaygusuz Abdâl'in Elifnâme'si, Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Merkezi Kütüphanesi'nde B 81 demirbaş numarasıyla kayıtlı bir cöngün 147b-156a varakları arasında bulunmaktadır. Eser "*Der-Beyân-ı Elifnâme-i Kaygusuz Sultân*" başlığını taşır (Özkan 2012: 187).

Manzum, mensur ve manzum-mensur karışık olarak farklı türlerde eserler kaleme alan Kaygusuz Abdal'in Elifnâme'si mensurdur. Türk edebiyatındaki diğer elifnâme örneklerinin manzum olduğu göz önüne alınırsa Kaygusuz'un Elifnâme'si diğerlerinden farklıdır. Manzum elifnâmelerde mısra ya da beyit başlarındaki kelimelerin ilk harflerinin alfabetik sıralanışına benzer bir şekilde bu eserde de alfabetik bir sıralama yapılır. 28 harften oluşan Arap alfabesine "lâmelif" in de bir harf olarak

² Kaygusuz Abdal'in eserlerinin tam bir dökümü ilk defa Abdurrahman Güzel tarafından yapılan Kaygusuz Abdal (Alaaddin Gaybî) adlı çalışmada verilmiştir (Güzel 2004, s. 113-154). Güzel, daha sonra eserlerle ilgili yaptığı müstakil çalışmalarda da konu ile ilgili bilgi verir. Kaygusuz Abdal'in eserleri: a. Manzum Eserleri: 1. Dîvan, 2. Gülîstan, 3. Mesnevîler (I, II, III), 4. Gevhernâme, 5. Minbernâme, 6. Salâtnâme. b. Mensur Eserleri: 1. Budalnâme, 2. Kitâb-ı Miğlâte, 3. Vücûdnâme, 4. Risâle-i Kaygusuz Abdal. c. Manzum- Mensur (Karışık) Eserleri: 1. Dilgüşâ, 2. Saraynâme (Güzel 2010: 57-61).

³ Kaygusuz Abdal'in doğum ve ölüm tarihi hakkında farklı görüşler vardır. Kaygusuz Abdal'in hayatı ve eserleri hakkında daha geniş bilgi için bkz. Güzel, A. (2004). Kaygusuz Abdal, Ankara: Akçağ Yayınları.

eklendiği eserde “gayın” harfi ayrıca ele alınmaz, “ayın” harfi içinde değerlendirilir 28 harfin her birinin madde başı gibi düşünüldüğü Elifnâme’de ilgili harf yazıldıktan sonra “geldi” yüklemi getirilir: “sin geldi”, “zı geldi”, “fe geldi” gibi. Bu düzen sadece ilk dört harf olan “elif, be, te, se”de bozulur: Bu harfler “Elif Allâh’a işâretdür”, “be bedendür”, “te tendür”, “se zahir oldı” şeklinde başlar. Sonra o harfin sembolize ettiği anlam, neye işaret ettiği dile getirilir. Her bir harf yazıldıktan sonra gelen cümle bir açıklama mahiyeti taşıdığı gibi o harfin içinde geçtiği pek çok sözcüğü de bünyesinde barındırır.

Dinî-tasavvufi Türk edebiyatı dairesinde yazılan elifnâmelerin geneli gibi Kaygusuz’un Elifnâme’si de “Allah’ın varlığı ve birliği, Allah’a yalvarma, peygamber ve devrin büyükleri olan mutasavvıflar hakkında yapılan övgü gibi konuları işle(mesinin)” (Güzel 2004: 332) dışında dini-tasavvufi değerler dizgesine ilişkin öğretici bilgiler vermiş olması bakımından değer taşır.

Tasavvuf, insanın manevi eğitimi için önemli bir olgunlaşma, gelişme ve zenginleşme evrelerini içinde barındırır. Tasavvuf felsefesine göre, Allah’ın yarattığı varlıklar içinde en mükemmeli olan insanın güzel vasıflarla donatılmış olması esastır. Çünkü insan yeryüzünde Allah’ın birer yansımasından ibarettir. Allah’ın kusursuzluğu, güzel vasıfları insanlarda da tecelli etmelidir (Tan 1991: 28). Kaygusuz Abdal’ın bütün eserleri insanın manevi donanımını artırmak üzere kaleme alınmıştır. Kaygusuz, insanın kendisini bilmesi, yaratıcıyı ve çevresini tanıması, yaratılmışlara bu dünyanın geçici olduğunu bunun için bu dünyada erdemli ve ahlâklı yaşanması gerektiğini anlatan eserler vermiştir.

“Ey talip bil ki” diye başlayan Elifnâme, hakikat yolcusunun bilmesi gerekenleri bir öğretici edası ile telkin ederek söze başlar. Eser, toplumsal değerlere karşılık gelen kimi harf çağrışımları yanında inanç alanının ve tasavvufi dünyanın değerlerini sıralayarak kalıcı bir öğrenmeyi hedefler.

Kaygusuz’un Alfabetik Sembol Dili ve Değerler Öğretisi

Kaygusuz’un tasavvuf düşüncesinde önemli bir yer tutan harf telakkilerini ilahi hakikat birliği nazariyesi ekseninde ele aldığı bu eser, İslam toplumlarındaki yaratılış felsefesine uygun düşmektedir. Tasavvufi

şiiir şerhlerinde pek çok örneği bulunan ve çoğu zaman da "Hurufilik" ilgisi ile daha çok semboller ve remizlerle ilişkilendirilen bu düşüncenin temeli, vahdet-i vücüt inancı üzerinden hakikat bilgisinin öğretilmesidir. Melamet meşrebinin zamanla Batını zümrelerle ilişkilendirilmesi ve İhvan-ı Safa ekolünün dayandığı metafizik algısının Pisagor (Pythagoras m.ö.500-495) ve Hermetik düşünceden etkilenmiş olması (Çetinkaya 2008: 11) nedeniyle İslam tasavvufuna özgü bir sembol dili kaçınılmaz olmuştur. Buna, vahdet-i vücüt düşüncesinin salikteki kutsallar dünyasına yansımaları ve yolculuk dışında olan toplumun itham edici algısı da dikkate alınarak vahdet-i vücüt sırlarını semboller ya da harfler üzerinden ele alma gereği ilave edildiğinde tasavvufun kendine özgü sembolik aktarım yönteminden söz edilir.

Schimmel, gerçek sembolün "görülen bir surette görülmeyen bir hakikate işaret et(tiğini)" ve "ruhun derinliğine, şuur altındaki sahalarına kadar tesirler bırakıp birçok fikir ve duyguları uyandıracak kadar kuvvetli" olduğunu ifade eder (Schimmel 1954: 70). "Semboller ve alegoriler üzerinden kurulan bir dil "sûfilere, bizatihi tasavvufi tecrübelerini yorumlamak için ihtiyaç duydukları sembolizmi işleyebilmek için uçsuz bucaksız bir alan açmakta" dır (Gündüzöz 2014: 158).

Eserlerinde sözün gücünü kullanan Kaygusuz Abdal, Elifnâme'sinde harflerle ilgili açıklama yaparken ya da belirtilen harfin içinde geçtiği kelimeleri seçerken toplumsal değerleri öncelenmiş, bu değerlerin işlevi yönünde telkinde bulunmuş, bazı hatırlatmalar yapmıştır. Değerler konusu son zamanlarda evrensel boyutta kabul gören ve belli standartlara dayanan soyut ilkeler olarak görülmekte ve öğretim süreçlerinde edinilmesi gereken bir bilgi ve bilinç düzeyi olarak karşılık bulmaktadır. Konu hakkında yapılan çalışmalarda konunun kapsamı ve değerler dizgesi söz konusu edilmektedir.

Değerler; inanç, ahlâk ve olumlu davranış kalıplarını destekleyici soyut ölçütler olarak kabul görmektedir. Toplum halinde yaşayan bireylerin birlikte yaşam sürecindeki uyumlarını ve ortak yaşam disiplini sağlamaya ve düzenlemeye yönelik ortak uzlaşma kalıplarını ifade eden değer ve davranışlar için bir ölçüt olarak kullanılan olgulardır (Özensel 2003: 23). Bu bağlamda değerler üzerinde yapılan araştırmalarda frekansı en yüksek değerlerin başında sırasıyla saygı, sevgi, yardım severlik,

dürüstlük, çalışkanlık, sorumluluk, hoşgörü, bilimsellik, aile birliğine önem verme, duyarlılık, adil olma, estetik, dayanışma, misafirperverlik, vatanseverlik, bağımsızlık, sağlıklı olma, tanrı inancı, temizlik, barış, özgürlük, fedakârlık, sabırlı olma, arkadaşlık-dostluk, sadakat gibi ilkelere geldiği tespit edilmiştir (Kardaş 2017: 383).

Kaygusuz Abdal, Elifnâme’de yaklaşık altı asır önce değerler konusunun formel boyutlarının bugünkü düzeyde tartışmadığı bir kültürün, din ve ahlâk öğretisi üzerinden inşa ettiği bir donanımla değerler dizgesini oluşturur. Makaleye konu olan yanı itibariyle de alfabetik sıra ile ve akılda kalmasını ve öğrenilmesini de telkin etmek üzere bir türün ortaya çıkmış olması söz konusudur. Bugüne kadar manzum ve mensur elifnâmeler üzerinde yapılan çalışmalarda din, tasavvuf ve ahlak öğretisi bağlamında bir işlevsellikten kısmen söz edilse de alfabenin harflerinin sembolik değerleri ile kalıcı kılınmasına yönelik bir bulguya rastlanmamıştır. Kaygusuz, alfabenin her harfi üzerine oluşturduğu metinde esas itibariyle harflerin yukarıda değinilen tasavvufi geleneğe dayalı karşılıkları üzerinde durmuştur. Fakat, metnin çağrışım ve göstergeler üzerinden okunmasıyla bugün daha belirgin biçimde evrensel bir değer dizgesini de içerdiğini düşünmekteyiz.

Kaygusuz Abdal’ın Elifnâme’si semboller dilinden ve alegorik aktarımdan arındırılarak “değerler öğretisi” bağlamında okunduğunda eserin aşağıdaki tabloda ayrıntılı olarak belirtildiği üzere; doğruluk, iyilik, birlikte hareket etme, paylaşım, bilginin değeri ve önemi, farkındalık, pişmanlık, merhamet, çalışma duygusu, ruhsal ve bedensel sağlık bilinci, zamanın değeri ve kullanımı, bilgelik, cinsiyet bilgisi, erdem ve fazilet, emek, kanaat, denge ve ölçülülük, sahip olunan şeylerin değeri, varlığın geçiciliği, sevgi, vefa, kıymet bilirlilik, yaratılışın anlamı, kibir ve riyanın kötülüğü, sabır ve anlayış gibi toplumsal değerler üzerine inşa edildiği görülür.

Aşağıdaki tabloda Kaygusuz’un Elifnâme’sinde her bir harfle ilgili yazdıkları tablonun sağında, bu ifadelerin bugün bizim için ifade ettiği karşılığın yorumları tablonun solunda verilmiştir. Kaygusuz’un Elifnâme’sinden yapılan alıntılarda F. Hakan Özkan’ın yayımladığı metinden yararlanılmıştır.

HARFLER	<i>Kaygusuz Abdal, Elifnâme</i>	<i>Değerler Öğretisi</i>
<p style="text-align: center;">ا Elif</p>	<p>Allâh'a işâretdür ya'ni âhîrine varınca cemî'-i ħurûfile ülfeti vardır. Anuñcün elif dirler. Evvel dimekdür. Müstakîmdür. Zâtu'llâh el-ĥamdüli'llâ-hirabbi'l-'âlemîn besleyicidür.</p>	<p>Elif; Allah'a, doğruluğa, hakikate ve vahdete işaret eder. İnsan, her zaman doğru işler yapmalı ve doğrudan yana olmalıdır. Doğruluk, hakikatle ilişkilidir. Allah'ın doğrudan yana olacağı telkin edilerek doğruların er geç muvafak olacağı belirtilir. Dürüstlük ve güvenilir insan olma yolunda elif gibi olmayı öğütler.</p>
<p style="text-align: center;">ب Be</p>	<p>Bedendür, Âdeme işâretdür. Nitekim "<i>Haleka'llâhu te'âlâ Âdeme 'alâ şüreti</i>" Altındaki nokta başdur ve rühdür. Nitekim "<i>Ve nefahtü fîhi min rûhî</i>" Haĥ Te'âlâ buyurdu ve Ĥazret-i Resûlu'llâh daĥı buyurdu: "<i>İnna'llâh eĥaleka'l-ĥalka fîzulmetin sümme reşşin 'aleyhim min nûrihi.</i>" ya'ni nokta nûrından 'ibâretdür. Nitekim İmâm 'Alî buyurur: "<i>Ene nuĥtatün tahte'l-bâ.</i>" didiği oldur. Elif mertebe-i 'Alî nokta-i cândur ve cümle eşyânuñ aşlı benüm dimekdür. Nitekim zâhir ĥaĥdur ve celâl-i Ĥaĥ ve bâtın cemâl-i Ĥaĥ. Nefes ve cism Muĥammed, rûĥ 'Alî, kemâl-i bâtın Alî. Nitekim buyurur: "<i>Ene medînetü'l-'ilmi ve 'Aliyyun bâbuhâ.</i>" Şehrden murâd</p>	<p>İnsanın ruh ve bedenden oluştuğunu ve ruhun da ve bedeninin de insana emanet olduğunu söyler. Bedensel ve ruhsal zenginliğin farkına varmayı öğretir. Birey, kendi varlığının maddi ve manevi boyutunu tanıyarak kendilik bilinci kazanır. Ayrıca insanın erkek ve kadın olarak iki ayrı cins olduğunu ifade eder.</p>

	vücūd, bâbdan murād cāndur ki ol nokta-i bi's-mi'llāhdur. 'Īnāyet her kime kim yüz tutsa işyān hicāb u niķāb olmaz. Ol şems-i ḥaķīķī tođduķda perde-i zulmet hicāb olmaz. Zīrā ferd-i mücerred ve zāt-ı Bārī'dür.	
ت Te	Tendür. Havvā'ya işāretdür, bā'nuñ şol yanunda zuhūr buldı. Nokta Havvā ile cem 'oldı ve 'Alī ile Fātima. Nitekim buyurur: "Merace'l-bahreyni yeltekıyān." ya'nı Ḥasan ile Ḥüseyn zuhūra geldi ḥaķīķide bir bir geldiği gibidir.	Erkek ve kadın olarak iki ayrı cinsiyetten oluşan insan, toplum içinde birlikte yaşar. Toplumun yapısının ve geleceğinin sağlam olması için kadın ve erkeğın birlikte hareket etmesi ve birlikte hayati sürdürmesi gerektiğini öğretir.
ث Se	Zāhir oldı. Nokta rüh oldı. Şit peygamber ḥāşıl oldı. Muḥaķķıklar katında üç nokta kaldı. Biri nokta-i zāt, ikinci nokta-i şıfāt, üçüncü nokta-i ef'āldür. Nitekim İmām Ca'fer-i Şādık buyurur: "Vāḥidün bi'z-zāt, muḥıṭü bi's-şıfāt, kesırrü bi'l-ef'āl."	Yaratıcı bilgisini verir. Yaratıcının sıfatları ve fiilleriyle pek çok şeyde görüldüğüne ve varlığın birliğine işaret eder, güzelliğın kaynağının bu birlikle ilişkilendirilmesi gerektiğini öğretir
ج Cim	Geldi. Cım noktası çıķdı, cemaliyle cem'ıyyet ḥāşıl oldı. Nokta(yı) bāṭınında gösterdi. Saña ma'nā-yı cümeldür demek, ya'nı cümle nokta Zāt'dan zuhūr buldı dimekdür.	Yaratılış bilgisinden haber verir. İnsanın yaratılışını, ontolojiyi anlatır. Yaratıcının kendi güzelliğinden bahşettiği insan, yüce yaratıcının en güzel eseridir. Birey bu güzelliğın ve kâinatın özü olduğunun farkında olmalıdır. Tüm yaratılmışlar insanoğlunun hizmetine sunulmuş bir emanettir. İnsan kendi değerinin farkında

		olmakla birlikte evrendeki bütün emanetleri bu güzellik çerçevesinde korumak ve kullanmakla yükümlü olduğunu unutmamalıdır.
ح <i>Ha</i>	Geldi nokta(yı) gizledi. Lisân-ı hâlile haber virdi ki cemâl (ü) kemâlün bula, zevalî 'aķabince muķarrer-i hākdür.	İnsan için önemli olan ruh ve maneviyattır. Maddi zenginlik ve güzellik elbet bir gün yok olacaktır, kalıcı olan ruh güzelliği ve onun manen donatılmış olmasıdır. Üstünlük ancak erdem, kişilik ve maneviyat zenginliğindedir. Beden, güzellik, sağlık gibi maddi hayata ait unsurların hepsinin geçici olduğunu öğretir
ح <i>ıH</i>	Geldi. Hāķikat haberin virüp nokta(yı) baş üzerende gösterdi, cümle 'ālemi hayrette bırakan bu noktaadır. Şāh buyurdi.	Bilgi sahibi olmak, hayatı, tabiatı, evreni tanımak insanı gerçeğe eriştirir. Kaygusuz, bunu biraz daha öteye götürerek hakikat karşısında haklı ya da haksızların hakkının bir gün teslim olacağını ve hakikatten şaşmamak gerektiğini telkin eder ve bilginin öneminianlatır.
د <i>Dal</i>	Geldi ve bu 'ālemün hālını gördi, varlıktan el yudu, belin bükdi, hayrete daldı, 'ābid oldu, 'ibādete yüz tutdı.	Bu dünyada yaşam süren canlılar bu dünyaya geldikleri gibi kalmazlar, zaman içinde büyürler, olgunlaşır ve yaşlanırlar ve bu dünyadaki zamanları dolunca giderler. Canlıların değişimini, yaşlanacaklarını, günü geldiğinde öleceklerini ve bu dünyada ebedi olmayan insanın kulluk görevinin farkında olması gerektiğini öğretir.
ذ	nokta(yı) baş üzre aldı, zākir oldu, zikre meşgul	Söz söylediği zaman gerçeği söylemeyi, kendi sorumluluklarının farkında olarak düzenli ve sürekli

<i>Zel</i>	oldı. Dā'imā zıkr (ü) fikri Haq oldu.	çaba içerisinde olmayı, başarının süreklilik isteyen bir durum olduğunu telkin eder.
ر <i>Re</i>	Geldi, rahmet-i rahmāniyye ve rabbisine rızāya boyun urdu.	Hatalar karşısında pişmanlık duyulması halinde her zaman af kapısının açık olduğunu ve insanın bağışlanabileceğini, acıma duygusunun ve merhametin yüce bir erdem olduğunu, insanın başına gelecek her şeye karşı hazır olup onu kabullenmesi gerektiğini telkin eder.
ز <i>Ze</i>	Geldi. Ziver-i dünyadan geçüp zir-i zeminde zeval bulacağın dār-ı fi'liye mücāhedeye geldi dimekdür.	Güzelliğin, insanların ve nefsin hoşuna gidecek geçici güzelliklerin ve dünyaya ait zenginliklerin bir gün son bulacağını ve kalıcı olanın çalışmayla elde edilecek başarı olduğunu öğretir.
س <i>Sin</i>	Geldi. Sa'adet ü selamet ümidiyle sırr-ı İlāhiyyeden mesrūr u hayrān oldu ve sırr-ı sa'adete geç-di ve sırr-ı sīn dimekdür, kendi özin sırr idüp geçe.	Her şeyin arkasında bir sır ve gizem olduğunu bunu fark edebilenlerin bu bilginin değerini bilmesi ve her şeyin her yerde söylenmemesi gerektiğini telkin eder. Farkındalık bilincine sahip olunması gerektiğini öğretir.
ش <i>Şin</i>	geldi, ya'ni şada şükr ile şākir ü zākir olup şevk ü zevk idüp Şeytāna la'in ü kibre aldanmayup hāline muṭī' ola.	İnsanların sahip olduklarının kıymetini bilmesini ve sürekli yoksunluk ve mahrumiyet yerine sahip olduğu ruh ve beden sağlığının kıymetini bilmesi gerektiği telkin edilir.
ص <i>Sad</i>	Geldi, şifāta dil hāne idüp şaffet-i şafāda şāfi ola ve kūdūrātdan āzād ola.	Yüce yaratıcının sahip olduğu sıfatların her biri insanoğlu için de anlamlar taşır. Adalet, acıma, bereket, güzellik, merhamet gibi kavramların farkında olan birey

		dünya hayatını daha huzurlu ve daha esenlik içinde yaşayacaktır. Ruhun mutsuzluktan kurtulup nasıl huzura kavuşacağını öğretir.
ض Dad	Geldi. Zabt ma'nāsıdur. Şabr-ı ıalbũñ bi'z-zarũri licām-ı zād ile zabt eylemek gerekdür.	İnsan hem kendi duygularını kontrol etmeli hem de kendini dışarıdan gelebilecek maddi ve manevi her türlü tehlikeden koruyabilmelidir. İnsanın kötülöklere ve olumsuzluklara karşı kendini kontrol etmeyi bilmesi gerektiğini, malı harcamanın, bedeni korumanın, nefsi yormanın, zamanı, emeği harcamanın bir denge içinde olması gerektiğini telkin eder.
ط Tı	Geldi. Ten bātınũñ zāhiri bilüp herhâlde ziyā şey'den zāhir eyleye haķi-kate nāzır ola.	Hiçbir şey dışarıdan görüldüğü gibi değerlendirilmemelidir. Her bir izlenim ya da görüntünün arkasında farklı bir durum olabileceğini bir olayın, bir sözün ya da haberin mutlaka doğruluğunun araştırılması gerektiğini telkin eder. Asla ve öze bakılmalı ve ona göre bir kıymet biçilmelidir. Güzelliğin dıştan görünen şey olmadığı onu güzel kılan bir faydasının, işlevinin ve değerinin bulunduğunu bilmek gerektiğini öğretir. Güzelliğin özde olduğu dışarıdan görünen yanıltıcı olabileceği bilinciyle hareket etmeyi telkin eder.
ظ Zı	Geldi. Ya'ni taleb-i ma'rifet ile derde derman zulumet-i zulümātuñ ziyā vü rüşen-i füyuzāt-ı Rab-bāniyle gülşen eyleye, ziyādur.	İnsanoğlunu mutlu kılacak ışık, onun içini ve ruhunu ne şekilde donattığı ile ilgilidir. İnsan ancak erdem ve fazilete bilgisine doğru yolculuk yaptıkça aslınsa içindeki karanlıkları ve ruhunu karartan

		bulutları aralayabilir. İnsanı mutluluğa eriştiren marifet bilgisidir, sezgidir, bilgeliktir. Görünüşte bildikçe ve öğrendikçe mutsuz olduğunu düşünse de aslında bu içsel donanım ile kalıcı mutluluğu öğrenmiş olur. Kötülüklerden ancak erdem ve faziletle korunacağını öğretir.
ع غ <i>Ayn Gayn</i>	Geldi. Ya'nī bu ziyā ile rūşen ola 'ayndur. Hāzret-i İmām'Alī buyurur: "'Aynun enāmi ğaynun.'" Enām-ı ğayn üstine ğayrı yoktur. Ya'nī ğayret-i Hūdā arıdup qarīb-i da'vet için gönderilmişdir. İrşād şorsañ be-her ān.	Öğrenme için gözlem ve müşahede her zaman geçerlidir. Rivayet ve okuma ile öğrenmek ve bilgi edinmek mümkünse de asıl kalıcı ve davranış edinmeye yönelik bilgi bizzat uygulamayla ve müşahede yoluyla gerçekleşecektir.
ف <i>Fe</i>	Geldi. Feth-i bāb olup Fazlu'llāh hālını fark eyleye ve noķşān işlerden ya zevk ola lezzet-i ma'ārif ola dimekdür.	İnsanın maddi ve manevi çaba ve emek sonrası elde ettiği başarıların onu mutlu kılacağını, öğrenme ve donanma keyfinin yerini hiçbir şeyin alamayacağını telkin eder. Dünyada kalıcı ve huzur verici sadet bedeli ödenmiş ve emek verilmiş başarılar sonrası elde edilir. Kolay ve emeksiz elde edilenin kıymeti olmayacaktır. Her güçlükten sonra elbette mutluluk da beraberinde gelecektir. Çalışmanın insana huzur ve mutluluk getireceği öğretilir.
ق <i>Kaf</i>	Geldi. Kudret-i kanā'at kā'im ola. Maķām-ı qarīb-dür, dā'im ola ya'nī kanā'at-i devrūñ külli ya'nī cümle-i 'ālem ola.	Kanaatin tükenmez bir hazine olduğunu, insanın elde ettiğiyle ve sahip olduğuyla yetinmeyi bilmesi gerektiğini öğretir. Sahip olmanın ve başarmanın elbette sonu yoktur. İnsan elde ettikleri ve sahip

		olduklarıyla mutlu olmayı öğrenmelidirler. İnsana gücünün farkında olmasını ve sahip olduklarıyla yetinmesini öğretir
ك <i>Kef</i>	Geldi. Kifâyedür, kararın bilmekdür, kibrden ayrı olmakdur. Kün emrine nitekim “ <i>Kün feyekün</i> ” âyet geldi.	Dengeyi, yetinmeyi ve sahip olanların zenginliğini fark etmeyi öğretir.
ل <i>Lam</i>	Geldi. <i>Lā fetā illa ‘Alī ya ‘nī</i> yokluk ma‘nâsıdır, vücûdın yok bile. Lām elifine gider. Biri zât ve biri şîfât. Şîfâtdan zâtı bulmağdur.	İnsanoğlu her şeyin geçici olduğunu, ömrün tükeneceğini, servetin biteceğini ve sağlığın bozulacağını bilmelidir. Varlığın, zenginliğin ve bedenin kaybedebileceğini öğretir.
م <i>Mim</i>	Geldi. Mihr-i mürşid-i kâmil Muḥammed kelâmına kelâmdur, emriyle, ‘irfânile ‘ömrüñ hecaya virmemekdür.	İnsanoğlu sevmeyi hak edenleri sevmeli, kıymeti bilinmesi gerekenlere kıymet vermeli, kendisine katkı sunanlara, emek verenlere vefa duygusunu hiçbir zaman yitirmemelidir. Yaşam aynı zamanda sevgi yoludur. İdeal bir insan modelinin varlığını öğretir.
ن <i>Nun</i>	Geldi. Nişân be-nişân gibi <i>Kün feyekün</i> âyetiyle noktaya mazhardur. Zîrâ kâf nûn ‘âlemi bünyâd eyledi ve nokta-i nûn cism-i cân-ı ‘âleme sultândur ve ma‘rifet-i nefsdür.	Yaratılışın anlamını, insanın kendisi için gerekli olan nefsin ve ruhunu tanımasını, egoyu öğretir. İnsanı yanlış yola düşürecek davranışlardan nasıl kurtulacağını bilmesini verir. Yaratılışın sırrının farkında olmasını öğretir.
و <i>Vav</i>	Geldi. Varlık zühürdandır fenâdan ihtiyâriyle ‘ubûr idüp Hâk varlığına vâkı‘ olmağdur. Şeş cihâtdan çıkmağdur.	İnsanın sahip oldukları ve elde ettikleriyle kendisinde maddi ve manevi bir varlık görmemesi, kibirlenmemesi ve riyaya kapılmaması gerektiğini telkin eder.

<p>◦</p> <p><i>He</i></p>	<p>Geldi. Hū'dur. Hūlkı'l- 'azīm hūmādur. Tarīk-i Muḥamed 'Alī ile pervāz idenler ve sāzıdır hisābda hī ḥazret-i ḥamse-i āl-i 'abādur, bilüp ulaşma- dur.</p>	<p>Ehlibeyit sevgisini, insanın aile- sini, dostlarını, arkadaşlarını, komşularını ve ortak zaman geçir- diği, birlikte çalıştığı insanlarla sevgi, merhamet, vefa duygusu içinde olması gerektiğini, ailenin ve sahip olunan arkadaş çevre- sinin değerini öğretir.</p>
<p>ﻻ</p> <p><i>Lamelif</i></p>	<p>Geldi. Kā'im-i maḳāmdur. Muḥammed 'Alī enbiyā- dan "<i>Laḥmūke laḥm</i> ma' nāsıdır. Ve lāmelif büyü- rekdür, 'ubūr idüp sırāt cān-bāzı Ḥaḳ varlığına mertebe-i pervazı lāmelif şıfatıdır. Mertebe-i zinde- i İllāhī-i İllāhiyye ya'ni şıfāt-ı zāt zāta irmekdür.</p>	<p>İlahi varlık yanında hiçbir varlığın ve büyüklüğün, zenginliğin kıy- metinin olmadığına farkına var- mayı, insanın gerçek karşısında her zaman aciz kalacağını telkin eder. Doğru ve hakikat hiçbir zaman ve hiçbir koşulda değiştiri- lemez, kalıcı olan gerçeklerdir. İn- sanın bütün çeldiricilere ve nefsin isteklerine rağmen doğruluk bilin- cinde olmasını ve haktan ayrıl- maması gerektiğini telkin eder.</p>
<p>ﻋ</p> <p><i>Ye</i></p>	<p>Geldi. İki nokta gösterdi. Hikmet-i İllāhī budur ki biri evvel biri āhir nokta- sıdır. Evvel āhir oldur, bir olur. Kemālin külliye iriř- dirmekdür. Bu işāretdür 'aynında olan 'aḳldur, yesārında olan hevādur. Dīdede ḳudret düşer. Şol ki bildi nokta-i bā'nuñ ḥidmetiyle muḥālefet it- meye ve bī-hisābda otura. Beş ḥařşa zāhir ve beş ḥařşa bāındur. İşte 'izzet ve insān-ı kāmil didiği oldur. Nitekim yā'nuñ iki noktası biri evvel biri āhirdür.</p>	<p>Her şeyin bir başlangıcının ve sonunun olduğunu ve çeşitli evre- lerinin bulunduğunu öğretir. Böy- lelikle beklemeyi, sabretmeyi ve anlamayı öğretir. Yaratılışta oldu- ğu gibi ömrün ve çalışmanın da başı ve sonu vardır. Her şey zama- na ve sürece bağlıdır. Hiçbir şey kendiliğinden olmaz. İnsan bir sonuca ulaşabilmek için belli bir süre emek vermeli, sabretmeli ve beklemeyi bilmelidir. İstedikleri- miz kendiliğinden karşılıksız ger- çekleşmeyecektir. Ömür de kalıcı hayat için doğru geçirilmesi gere- ken bir emanettir. Bu süreç insanın dünya hayatındaki süreçlerinde fark edilmesi için bir semboldür.</p>

Sonuç

En kolay hatırda tutma yöntemlerinden olan şiir, ritmik ya da kalıp ifadeler, bazı değerleri, ilkeleri, kuraları öğretmek amacıyla da kullanmıştır. Mısraların, beyitlerin, bendlerin ya da cümlelerin ilk harflerinin alfabetik sıralanmasıyla oluşan elifnâmeler, çeşitli konularda yazılmış olsalar da özellikle mutasavvıf şairler tarafından dini ve tasavvufi öğretilerin daha kolay, net bir kalıp ve şablon üzerinden aktarılmasını sağlamıştır. Kaygusuz Abdal da harflerin sembolik ve ses değeri üzerinden dini, tasavvufi değerleri ve erdemleri çağrışım ve göstergeler yoluyla kalıcı kılmak istemiştir. Eserde doğruluk, iyilik, birlikte hareket etme, paylaşım, bilginin değeri ve önemi, farkındalık, pişmanlık, merhamet, çalışma duygusu, ruhsal ve bedensel sağlık bilinci, zamanın değeri ve kullanımı, bilgelik, cinsiyet bilgisi, erdem ve fazilet, emek, kanaat, denge ve ölçülülük, sahip olunan şeylerin değeri, varlığın geçiciliği, sevgi, vefa, kıymet bilirlilik, yaratılışın anlamı, kibir ve rıyanın kötülüğü, sabır ve anlayış gibi toplumsal değerler değerlere yer verilmiştir.

Bugün de değişen yaşam koşulları göz önünde bulundurularak temel eğitimdeki öğrencilerin algı ve zekâ düzeylerine ve kelime dağarcıklarına uygun olmak üzere Türkçenin alfabesine uygun ses ve biçim formu göz önünde bulundurularak harflere toplumsal ve evrensel değerlere karşılık gelen kavramlar veya erdemler yüklenmelidir. Alfabe öğretiminde a'dan z'ye kadar her bir harfle çocukların aklında kalacak kalıcı değerler, doğrudan ya da çağrışım yoluyla öğretilir. Alfabeyi öğrenen her bir öğrencinin bu davranış kalıplarını öğrenerek bunları içselleştirmesi ve toplum genelinde kalıcı olarak yaygınlaştırılması hedeflenmelidir.

Modern alfabedeki harflerin ses değerleri ve şekil özellikleri ile verilecek eğitimin hatırda kalıcı bir öğretim yöntemi olacağı düşünülmelidir. Nitekim henüz Türkçenin Arap harfli ilk eserlerinin verildiği dönemlerde alfabedeki her bir harf karşılığı bir erdem, bir değer veya bir öğretinin söz konusu edildiğini bundan altı yüz yıl önce yazılan

Kaygusuz Abdal'ın Elifnâme'sinde görmekteyiz. Bugüne kadar bir harf ve ses hüneri gibi algılanan bu manzum ve mensur tür, esasen bir harf simgeçiliği ve bir alfabetik sıralamadan ibaret değildir. Çalışmada da görüleceği üzere elif'ten ye'ye kadar her bir harf için toplumlar tarafından değişmeyen evrensel bir değer tanımlanmış ve değişmez bir davranış kalıbı öğretilmek istenmiştir. Bu ve benzer yöntemler kullanılması alfabe öğretiminde başka kazanımları da beraberinde getirecektir.

Kaynakça

- BOZHÜYÜK, Mehmet Emin (1998), "Hurûf", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, XVIII, 397-401.
- CELEP, Özlem (2013), *Halk Şiirinde Elifnâme Söyleme Geleneği ve Elifnâmelerde Eğitim Unsurları*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- ÇELEBİOĞLU, Âmil (1998), "Harflere Dair", *Eski Türk Araştırmaları*, Derleyen: Nihat Öztoprak, Sebahat Deniz, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- ÇETİN, İsmet (1992), "Elifnâmeler ve Sefil Ali'nin Bir Elifnâmesi", *Milli Folklor*, Sayı 16, 39-43.
- ÇETİNKAYA, Bayram Ali (2008), *Sayıların Gizemi ve Tasavvufun Dinamikleri*, İstanbul: İnsan Yayınları.
- DEMİREL, Mustafa (1996), "Âşık Paşa'nın Elif-nâmesi ve Dil Özellikleri", *Bilig*, Sayı 3, 203-246.
- GÜNDÜZÖZ Soner (2011), "Geleneksel Harf Sembolizminin Bir Yorumu Olarak Nûn Harfi", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 30, 43-58.
- GÜNDÜZÖZ, Güldane (2014), "Sufi Dilinde Karikatüristik İfade Sorunu: Kaygusuz Abdal Örneği", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, Sayı 1, 155 -166.
- GÜZEL, Abdurrahman (2004), *Kaygusuz Abdâl (Alâaddin Gaybî)*, Akçağ Yayınları, Ankara

- GÜZEL, Abdurrahman (2010), *Kaygusuz Abdâl Divânı*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- GÜZEL, Abdurrahman (2014), *Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- KARDAŞ, M ve S. CEMAL (2017), "Değerler Eğitimi ve Türkçe Öğretiminde Değer Eğitimi Üzerine Yapılan Araştırmalara İlişkin Kaynakça Denemesi", *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (16), 383-412.
- ÖZENSEL, Ertan (2003), "Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değerler", *Değerler Eğitimi Dergisi*, Sayı 3, 217-240.
- ÖZKAN Ferudun Hakan (2012), "Kaygusuz Abdâl'in Elifnâme'si", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, Sayı 64, 185-198.
- ÖZTOPRAK, Nihat (2006), "Bursalı Feyzi Efendi'nin Elifnâmeleri", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XXXV, 135-167.
- ÖZTOPRAK, Nihat (2006), "Elifnâme Yazma Geleneğine Göre Fuzûlî'nin Elifnâmesi Üzerine Bazı Değerlendirmeler", Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Uluslararası V. Dil, Yazın, Deyişbilim Sempozyumu Edebiyat, Edebiyat Öğretimi ve Deyişbilim Yazıları: İstanbul: Pegem Yayıncılık, 327-336.
- ÖZTOPRAK, Nihat (2009), "Elifnâmelerin Tertip Hususiyetleri ve Metin Tesisindeki Yeri", *Uluslararası Türklük Bilgisi Sempozyumu*, 25-27 Nisan 2007, Bildiriler 2, Erzurum, 817-827.
- SCHIMMEL, Annemarie (2004), *İslam'ın Mistik Boyutları*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- SCHIMMEL, Annemarie (1954), "Dinde Sembolün Fonksiyonu Nedir?" Mayans: 29 - 31 Temmuz 1954 Alman Din Bilginlerinin Kongresi.
- SCHIMMEL, Annemarie (1998), *Sayıların Gizemi*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi,
- TAN, Nail (1991), "Yunus Emre'nin Konuşma Adabıyla İlgili Öğütleri", *Millî Kültür Yunus Emre Özel Sayısı*, Sayı 80, 28-31.
- TAŞ, Hakan (2008). "Deli Birâder Gazâlî (ö. 1535?)'nin Elif-nâmesi", *Turkish Studies*, Sayı 3/2, 642-652.
- TÖKEL, Dursun Ali (2016), *Divan Şiirinde Harf Simgeciliği*, İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Yayınları.

ULUÇ, Tahir (2006), “İbn Arabî’de Mistik Sembolizm”, *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Sayı: 16, 151-190.

USLUER, F. (2009), *Hurufilik*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

YAKIT, İsmail (1992), *Türk İslâm Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme*, İstanbul: Ötüken Yayınları.